

Vossensprongen

Speuren naar Reynaert

Illustratie cover: Roa, Westbahnstrasse 13 in Wenen (zou ondertussen verdwenen zijn).
Meer informatie: <https://www.facebook.com/ROAStreetArt>

Vossensprongen

Een grabbelton, een cocktail, een sneukeltocht ... *Vossensprongen. Speuren naar Reynaert* is een literaire wandeling doorheen de voorbije eeuwen in Reynaertland. Een speurtocht waarbij de auteurs de wandelaar – student, leraar, liefhebber, nieuwsgierige ... – meenemen langs een kronkelend pad van acht eeuwen Reynaertgeschiedenis. Elke pagina is een nieuwe halte waarbij de samenstellers de lezer-kijker uitnodigen even stil te staan en verder weg te zappen of te springen. Dit boekje heeft weinig pretenties en is per definitie onvolledig. Bewust. Wij hopen dat je het stiekem meeneemt in de binnenzak, de rugzak, de handtas, op reis, in de trein, op een bankje in het park, bij de avondsluiting ... Zomaar.

Vossensprongen viert de publicatie van jaargang 30 van *Tiecelijn* in 2017 en de dertigste verjaardag van het Reynaertgenootschap in 2018. Graag wil het Reynaertgenootschap zijn gulle partners danken: de Erfgoedcel Waasland, de provincie Oost-Vlaanderen en het Intergemeentelijk project Het land van Reynaert. Samen bieden wij je dit kleinood graag gratis aan.

Lees meer: indien een term lastig is, of je meer info wenst, dan hopen wij je verder te helpen op www.reynaertgenootschap.be, waar je diverse items opnieuw kunt bekijken, af en toe met wat meer toelichting.

Illustraties:

p. 3: Gustave van de Woestijne, in: Stijn Streuvels, *Reinaert de vos voor de vierschaar van koning Nobel den Leeuw. Een nuttig en vermakelyk verhaal voor groote en kleine kinderen. Opgeluisterd met teekeningen door Gustaaf van de Woestijne*, Gent, Van Rysselberghe & Rombaut, 1926, p. 13.

p. 4: Illustratie naar Wilhelm von Kaulbach, uit: *Reinaert de vos. Een zondagblad voor verstandige lieden*, een weekblad van de Antwerpse Meetingpartij van Lodewijk Vleeschouwer, uitgegeven tussen 1860 en 1868.

p. 6: Illustratie naar Bernard Wierink, zie: Bernard Willem Wierink 1856-1939, Zwolle, Waanders, 2009.

Meer informatie:

Over Stijn Streuvels: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 189 e.v.;

over G. van de Woestijne, id. p. 200 e.v.;

over het zondagsblad: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 172 e.v.

Het verhaal van Reynaert de vos

Op de hofdag komen alle dieren opdagen, behalve Reynaert de vos, want die heeft te veel misdaan. Vele dieren klagen over Reynaerts misdaden. De wolf Isegrim getuigt dat Reynaert de wolvijn Hersinde heeft verkracht. Als Cantecleer de haan aankomt met de dode kip Coppe besluit de koning een bode te sturen (Bruun de beer) om de vos te dagvaarden. Reynaert lokt de beer in de val. Dit lukt doordat hij hem honing belooft, die in een boomstam zou zitten. De beer raakt in de eik vastgeklemd. Het hele dorp komt hem aflossen. Als Julocke, de vrouw van de pastoor, door het gedrang in het water sukkelt, slaagt Bruun erin zich los te rukken. Daarna wordt Tibeert de kater uitgezonden. Hij wordt door Reynaert naar de schuur van de pastoor gelokt, waar muizen zouden zitten. Tibeert raakt in een strop, maar ontsnapt nadat hij de pastoor deerlijk heeft toegetakeld. De derde bode wordt Grimbeert de das. Met hem gaat de vos mee. Onderweg biecht Reynaert zijn zonden op. Hij lijkt daarover meer plezier dan berouw te hebben. Aan het hof wordt de vos veroordeeld. De beer, de wolf en de kater zullen de galg in orde brengen. Terwijl die drie weg zijn, spreekt de vos het koningspaar nog een 'laatste' keer toe. In zijn tweede, nu openbare biecht maakt Reynaert gewag van een staatsgreep die zou zijn beraamd om Bruun op de troon te helpen. Geld om die operatie te bekostigen was er in overvloed dankzij een schat die Reynaerts vader gevonden had. Reynaert doet zich voor als trouwe onderdaan en vertelt dat hij door het stelen van de schat de staatsgreep heeft verhinderd. Hij wil de koning zelfs de vindplaats van de schat aanwijzen. Op dat moment vliegt de raaf Tielcelijn weg om de drie 'vijanden' te verwittigen. Tibeert gelooft dat Reynaert zich zal vrijpraten en geeft zich gewonnen. Maar de wolf en de beer rennen terug naar het hof, waar ze als samenzweerders in de boeien worden geklonken. Reynaert vertrekt op pelgrimstocht naar Rome met een tas gesneden uit het vel van de beer en schoenen uit de huid van het wolvenpaar. Haas en ram vergezellen de vos tot aan Malpertus. In het vossenhol wordt Cuwaert de haas vermoord en opgegeten. Zijn hoofd wordt in de tas van berenvel gestopt. De ram Belijn moet die aan de koning bezorgen en erbij vertellen dat hij 'de brief' persoonlijk gedicteerd heeft. Als aap Botsaert, de hofklerk, de tas opent, wordt het bedrog van de vos duidelijk. Firapeel de luipaard stelt voor om Bruun en Isegrim vrij te laten en hen voor eeuwig en altijd toe te laten de schapen te bejagen. Reynaert wordt vogelvrij verklaard. Dat is dan 'sconinx vrede'.

Illustratie: Zes illustraties van Ilse Praet, zie ook:

<http://www.reynaertgenootschap.be/files/Tielcelijn28LR.pdf> p. 235 e.v.

- p. 7. Nobel roept zijn hof bijeen
- p. 8. De boodschap van Bruun en Tibeert
- p. 9. Reynaerts biecht aan Grimbeert; vervolgens Het complot tegen de koning
- p. 10. Reynaert vertrekt op pelgrimstocht
- p. 11. Een vreemde brief voor koning Nobel

Lestip:

- Vraag de zes kaartjes aan met de prachtige tekeningen van Ilse Praet. Vertel het verhaal. Laat de leerlingen de kaartjes in de volgorde van het verhaal leggen en becommentariëren. Laat de leerlingen aan de hand van een van de kaartjes de betreffende passage uit het verhaal vertellen.

Integrale tekst van het Comburgse handschrift: <http://www.reynaertgenootschap.be/node/81>

Meer informatie: www.reynaertgenootschap.be

Vertelling op <https://moocmnl.kantl.be/van-den-vos-reynaerde/>

Het verhaal wordt integraal in het Middelnederlands verteld door Jo van Eetvelde; Marcel Ryssen vertelt het modern verhaal in modern Nederlands: zie <http://www.reynaertgenootschap.be/node/158>, waar de cd integraal te beluisteren is. De cd is te verkrijgen (zolang de voorraad strekt bij het Reynaertgenootschap.)

Dierlijke personages

- Reynaert de vos: hoofdpersonage; is altijd weer behoedzaam, spitsvondig en opportunistisch
- Isegrim de wolf: vroegere compagnon/wapenbroeder van Reynaert, nu zijn aartsrivaal en Reynaerts grootste slachtoffer
- Nobel de leeuw: koning der dieren; roept op Pinksteren de hofdag samen om recht te spreken over de onderdanen van zijn rijk
- Bruun de beer: raadgever van de koning; eerste bode die naar Reynaert wordt gestuurd om hem te dagen
- Tibeert de kater: raadgever van de koning; tweede bode die naar Reynaert wordt gestuurd om hem te dagen
- Grimbeert de das: raadgever van de koning, tevens neef van Reynaert; derde bode die naar Reynaert wordt gestuurd om hem te dagen
- Cuwaert de haas: bang van aard en voormalig slachtoffer van Reynaert; begeleidt Reynaert op zijn laatste tocht naar Malpertus
- Belijn de ram: goedgelovige hofkapelaan; begeleidt Reynaert eveneens op zijn laatste tocht naar Malpertus
- Tielcelijn de raaf: hofvogel, klikspaan en boodschapper; deelt Tibeert, Isegrim en Bruun mee dat Reynaert is vrijgesproken
- Canteclaer de haan: vader van Coppe; doet luidkeels zijn beklag over de massamoordenaar die Reynaert is
- Coppe de kip: laatste dodelijke slachtoffer van Reynaert voor hij wordt gedaagd
- Firapeel de luipaard: neemt tijdelijk het bewind van Nobel over na Reynaerts sinistere wraak; roept een tijdelijke vrede af aan het eind van het verhaal
- Botsaert de aap: hofschrijver en voorlezer van officiële geschriften aan het hof
- Hermeline: trouwe echtgenote van Reynaert; wacht op hem in huize Malpertus
- Hersinde de wolvin: ontrouwe echtgenote van Isegrim; heeft een affaire met Reynaert (gehad)
- Courtois de hond: Franstalige hofjonker die zich beklagt over Reynaerts zelfzuchtige en malafide gedrag

Illustratie p. 13: Bruun de beer. Detail Reynaertglasraam uit 1967 van Georges Staes, stadhuis Sint-Niklaas (1^e verdieping, kant Parkstraat). Wordt in de loop van 2018 wellicht verplaatst n.a.v. verbouwingen aan het stadhuis.

Meer informatie:

over Georges Staes:

http://www.reynaertgenootschap.be/files/Tielcelijn%202016_deel4_355tem472.pdf, p 394 e.v.

over de diernamen:

Hubertus Menke, *Die Tiernamen in Van den Vos Reinaerde*. Heidelberg, 1970.

Menselijke personages

Hoewel alle hoofdpersonages dieren zijn, komen er in de *Reynaert* ook menselijke nevenpersonages voor. Zo komt in de Bruunscène het volk van een niet nader genoemd dorp in beeld. Met name genoemd wordt Lamfreyt de timmerman, die na Bruuns mislukte bodetocht een stoet woedende dorpingen aanvoert. Even prominent is de naamloze dorpspriester, 'die pape van der kerke' (A 726). Hij leeft samen met 'vrauwe Julocke', die driftig op Bruun inslaat, maar tijdens het gevecht met vier andere vrouwen in een rivier terechtkomt. Behalve Julocke, die veel misbaar maakt wanneer Tibeert de pastoor in de balzak bijt, en Martinet de pastoorszoon, die de strop zet voor de kater, worden nog enkele dorpingen van een naam voorzien. Gewoon vermeld worden Lottram Lanc Voet, Abelquac, vrouw Bave, Ludmoer metter Langher Nese, Ludolf metten Crommen Vingheren, Hughelijn metten Crommen Beenen en vrouw Ogernen. Dat de meesten een gebrek vertonen of er niet zo fraai uitzien, laat zich raden. Wanneer Reynaert zijn misdaden opbiecht aan Grimbeert, blijkt dat ook de pastoor het slachtoffer is geweest van Isegrims roofzucht en de wolf door een groepje kinderen zwaar is toegetakeld (A 1584 e.v.).

- Lamfreyt de timmerman: heeft veel ongeschaafd hout op het erf en voert na Bruuns mislukte bodetocht een stoet van woedende dorpingen aan om op hem in te slaan
- Julocke de pastoorsvrouw; prominente dorpsbewoner die gretig deelneemt aan de pandoering die Bruun ondergaat en moeder van Martinet
- Martinet de pastoorszoon; zet een strop voor Tibeert; gooit de kater een oog uit met een steen, waardoor de kater opspringt en zich vastbijt in de balzak van de pastoor
- De pastoor: naamloos personage; doet zich voor als leider van de dorpsgemeenschap, maar wordt in een confrontatie met Tibeert een teelbal afgebeten

Lestip:

De dorpernamen zetten aan tot creativiteit.

Laat de leerlingen de Middelnederlandse namen in moderne namen vertalen.

Laat hen bijnamen van mensen uit hun buurt noteren.

Willem

De bekendste regel uit het Reynaertverhaal is waarschijnlijk de eerste: *Willem die Madocke maecte*. Deze introductie is uitzonderlijk, want *Van den vos Reynaerde* is de enige Middelnederlandse tekst die met de naam van de auteur begint. Bovendien verwijst hij in de slotverzen van het Comburgse handschrift naar zijn naam in een acrostichon: 'BI WILLEME'. Willem moet dus een zelfbewust man geweest zijn en zijn eerdere werk, de *Madoc*, moet succes hebben gehad, anders heeft een dergelijke introductie geen zin. Over de figuur van Willem bestaat weinig eenstemmigheid, behalve dat hij een goede opleiding moet hebben genoten. Kloosters waren op dat moment de enige plekken waar mensen een intellectuele opleiding konden krijgen. Er zijn onderzoekers die denken dat hij een tijd actief was in de cisterciënzerabdij van Boudelo, thans in Klein-Sinaai (Stekene) in Oost-Vlaanderen. In archiefbronnen komen we een lekenbroeder, Willem Corthals tegen, alias Willem van Boudelo. Hij trad in de periode tussen ruwweg 1230 en 1260 als klerk op voor Johanna en Margaretha, gravinnen van Vlaanderen. Hij had de intellectuele capaciteiten én de opleiding die nodig zijn om een tekst als *Van den vos Reynaerde* te schrijven. Zeker is dat de auteur van de *Reynaert* goed Frans kende. De tekst is namelijk gebaseerd op een Frans origineel dat hij op heel creatieve wijze bewerkt heeft. Waarschijnlijk kende Willem ook Latijn, want hij last af en toe op speelse wijze Latijnse frasen in. Tevens laat de souplesse waarmee Willem juridische taal gebruikt, zien dat hij goed op de hoogte was van het rechtssysteem. Dat was nodig, want het grote kader van het verhaal is een rechtsgeding. Willem bezat ook Bijbelkennis, want op diverse plaatsen in zijn verhaal verwijst hij naar Bijbelse thema's en passages.

Illustraties p. 15: Houtsneede van graficus Wim de Cock (Sint-Niklaas, 1932). Hij beeldt de vos af als auteur van het Reynaerthandschrift. Deze prent sierde in jaargang 11 van *Tiecelijn* (1998) viermaal de cover van de afzonderlijke nummers.

Prent van Frank-Ivo van Damme (illustraties) en Joke van den Brandt (kalligrafie) p. 17. Collectie Rik van Daele.

De illustratie werd in 2001 door dit kunstenaarskoppel vervaardigd voor de leden van de Orde van de Vossenstaart, die er een kleurenprint van ontvingen. Over de kunstenaars: <http://www.fivandamme.eu/>.

Verklaringen:

Acrostichon: naamdicht of lettervers is een gedicht waarvan bepaalde letters, meestal de eerste van iedere regel of strofe, achter elkaar gelezen zelf ook een woord of zin vormen. Zie Wikipedia, dat als voorbeeld precies dit naamvers gebruikt: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Acrostichon>

Lekenbroeder: kloosterling die wel de gelofte van de orde waartoe hij behoort, heeft afgelegd, doch zonder klerikale wijdingen en met minder verplichtingen ten aanzien van het koorofficie. Lekenbroeders voeren meestal handenarbeid uit of andere materiële en praktische aangelegenheden. Zo werkten ze bij de cisterciënzers vooral op de uithoven, de grote 'boerderij-achtige' vestigingen van waaruit men het kloosterlijke grondbezit bewerkte en beheerde. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Lekenbroeder>

Meer informatie:

Over Willem

Rik van Daele, 'De robotfoto van de Reynaertdichter. Bricoleren met de overgeleverde wrakstukken: "cisterciënzers", "grafelijk hof" en "Reynaertmaterie"', *Tiecelijn*, 18 (2005) nr. 3, p. 179-205.

Rudi Malfliet, *Van den Vos Reynaerde. De feiten*, Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2010.

<https://moocmnl.kantl.be/van-den-vos-reynaerde/> (Paul Wackers)

over Wim de Cock: http://www.dbnl.org/tekst/tie002199501_01/tie002199501_01_0012.php;

over de geschiedenis van de Orde van de Vossenstaart:

http://www.dbnl.org/tekst/tie002200701_01/tie002200701_01_0090.php

over de Orde van de Vossenstaart 2001:

http://www.dbnl.org/tekst/tie002200101_01/tie002200101_01_0016.php

Madoc

Wie de *Reynaert*, uitgegeven naar het laatveertiende-eeuwse Comburgse handschrift (handschrift A) opslaat, leest als eerste vers: 'Willem die vele bouke maecte'. Wie *VdVR* naar het vijftig jaar vroeger gedateerde Dyckse handschrift (hs. F) opslaat, leest daarentegen: 'Willam die madocke makede'. De vraag rijst hoe het mogelijk is dat deze teksten, die in grote mate gelijk zijn en mogelijk op dezelfde bron teruggaan, zo verschillend kunnen aanvagen. Vermoedelijk stond ook in hs. A oorspronkelijk 'madoc(ke)' en is dat woord door iemand anders weggekrabd (rasuur) en vervangen door de vagere aanduiding 'vele boeken'. Misschien wel omdat de herinnering aan 'Madoc' intussen vervlogen was. Daar is af en toe trouwens druk over gespeculeerd.

Zo heeft de Vlaamse magisch-realistische schrijver Hubert Lampo (1920-2006) een poging ondernomen om *Madoc* te identificeren. In zijn *Kroniek van Madoc* (1975) probeert hij op basis van vernuftige hypothesen aan te tonen dat *Madoc* een zeevaartroman was over prins Madoc, zoon van de Welshe koning Owen Gwynned, die omstreeks 1170 als eerste de zuidoostkust van de Verenigde Staten bereikte. In 1976 verscheen bij uitgeverij Bert Bakker de zogeheten tekst van de verloren gegane *Madock*, ingeleid en vertaald door H.W.J. Vekeman, specialist in de (mystieke) middeleeuwse literatuur. Het gaat om een speelse literaire vervalsing waarbij voorgewend wordt dat de tekst eindelijk is teruggevonden. Het verhaal is een raamvertelling en speelt op een schip dat door (kapitein) Madock bestuurd wordt.

Madoc is ook de titel van een populairwetenschappelijk tijdschrift dat zich sinds 1987 toelegt op de studie van middeleeuwse geschiedenis en cultuur.

Illustratie p. 19: cover van *De kroniek van Madoc*.

Verklaringen:

rasuur: uitgekrabde plaats in een handschrift,

http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01_01/bork001lett01_01_0019.php#r008

raamvertelling: kadervertelling:

http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01_01/bork001lett01_01_0012.php#k003

magisch realisme: http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01_01/bork001lett01_01_0014.php

Meer informatie:

over het tijdschrift *Madoc*:

<https://www.facebook.com/tijdschriftmadoc/photos/a.1640698595999556.1073741828.637783089624450/1640698382666244/?type=1&theater>

over Hubert Lampo: <http://schrijversgewijs.be/schrijvers/lampo-hubert-2/>

over Madoc:

Madoc krijgt een apart lemma in Nina Geerdink en Johan Oosterman, *De leeslijst. 222 werken uit de Nederlandstalige literatuur*, Nijmegen, Vantilt, 2015. Zie <http://www.vantilt.nl/boeken/de-leeslijst/>.

Zie ook: <http://nederlands.ruhosting.nl/een-verrukkelijke-en-lekker-grillige-canon-de-leeslijst/>

Datering en doelpubliek

Bijna twee eeuwen Reynaertonderzoek heeft nog steeds geen precieze datering van de *Reynaert* opgeleverd. Er is consensus onder onderzoekers dat de tekst tussen circa 1230 en 1260 is geschreven. *Van den vos Reynaerde* is in elk geval geschreven na 1179, het jaar waarin de Franse brontekst *Le plaid* (*Het rechtsgeding*, branche I van de *Roman de Renart*) (wellicht) werd geschreven, en voor 1279, tijdstip waarop de Middelnederlandse tekst in elk geval in het Latijn vertaald was. Het was de gewoonte dat teksten vanuit het Latijn in de volkstaal werden vertaald, maar in het geval van de *Reynaert* was de situatie omgekeerd. De dichter-vertaler, Boudewijn de Jonge, wellicht een monnik uit de cisterciënzerabdij van Ter Doest bij Lissewege, droeg zijn werk op aan Jan of Johannes van Dampierre, een kleinzoon van gravin Margareta. De *Reynardus vulpes* is een zeer vroege tekstgetuige van de grote populariteit van het Reynaertverhaal. Boudewijn deelt in zijn aanvangsvers mee dat de Reynaert 'velen in de Vlaamse tekst bekend' is. De vertaling ontstond in een Dampierregezind milieu, wat wordt bewezen door de manier waarop de Dampierres in een gunstig licht worden gesteld: 'uw overgrootvader [d.i. Boudewijn IX, die bij zijn terugkeer van de vierde kruistocht in Bulgarije in 1205 werd gevangengenomen en er stief] was keizer van Constantinopel en graaf van Vlaanderen en Henegouwen, en uw grootmoeder [d.i. Margareta] is een vorstin, voor wie in adeldom er geen tweede gevonden wordt'. Uit deze vertaling kunnen we (voorzichtig) afleiden dat de 'matière renardienne' niet voor het gewone volk was bedoeld. De Reynaertteksten zijn ontstaan in een klerkenmilieu en meer dan het gewone volk lijken de hogere klassen (klerken, adel, geestelijkheid en hogere burgerij) het oorspronkelijke doelpubliek van de *Reynaert*. Dat het verhaal in hoofse kringen bekend was, wordt bevestigd door de vondst van vossenminiaturen in fraaie handschriften die voor de adel (met name het Dampierremilieu) bestemd waren.

Meer informatie:

Over de Latijnse Reynaertvertaling en de relatie tussen de Reynaertteksten en de Dampierres: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 54-55 en vooral hoofdstuk 4 p. 57-70. De leeslijst p. 69-70 bevat een schat aan materiaal. Zie ook: J.D. 'Nog maar eens de datering van de Reynaert ... Over Maerlant, Reynaert en literaire netwerken', in: *Tiecelijn*, 9 (1996), p. 4-10.

Een juridische bolleboos

Vele gebeurtenissen in het verhaal zijn gerelateerd aan de rechtspraak. Het verhaal komt op gang door aanklachten tegen Reynaert. Het vertelt hoe hij naar het hof wordt gehaald en wordt veroordeeld. Opvallend genoeg wordt het eigenlijke proces afgehandeld in slechts twintig regels en zegt de auteur dat het vermoeiend zou zijn als hij daar meer aandacht aan zou besteden. *Van den vos Reynaerde* is dus geen verhaal over een proces maar een verhaal waarin een proces de achtergrond vormt voor de eigenlijke thema's. Dat neemt niet weg dat de auteur heel elegant juridische elementen in zijn verhaal verwerkt om bepaalde zaken indirect duidelijk te maken. Een mooi voorbeeld daarvan is het gedrag van de koning. In het begin van het verhaal onderneemt Nobel niets zonder met zijn baronnen te overleggen. Hij krijgt een advies en voert dat uit. Dit patroon is zichtbaar tot wanneer Reynaert over de schat begint. Dan nemen de koning en de koningin Reynaert apart en beginnen met hem te onderhandelen. Vanaf dat moment handelt de koning op eigen houtje en vanuit egoïstische motieven, en loopt alles mis aan het hof.

Illustratie p. 22:

Het afgebeelde Reynaertglasraam van Frans van Immerseel is in privébezit. Over Van Immerseel, zie o.a. de monografie H. Mortier (ed.), *Frans van Immerseel, karikaturist, houtsnijder, glazenier, stoetenbouwer*, Tielt, 1976; B. van Causenbroeck, 'Frans van Immerseel', in: *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p. 1519-1520; Frank Sebrechts, 'Frans Van Immerseel en de kunst van het collaboreren', in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 2010; en Frank Sebrechts, Frans Van Immerseel, kunst en collaboratie voor Vlaanderen, in: *ADVN-mededelingen*, 2017.

Meer informatie:

Een recente Gentse masterscriptie over het recht en de *Reynaert* is te vinden via:

https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/892/168/RUG01-001892168_2012_0001_AC.pdf

Wie een uitstapje prefereert, leze: Sigrid Widmaier, *Das Recht Im Reinhart Fuchs*, Berlijn, de Gruyter, 1993. (Quellen und Forschungen zur Sprach- und Kulturgeschichte der germanischen Völker, N.F., 102 (226).

Virtuoos taalspel

Reynaerts listen zijn vooral verbaal. De verteller karakteriseert de vos als de meester van de *scone tale*, van mooie maar loze woorden. Meer dan eens kan Reynaert de andere dieren verleiden met zijn mooie praatjes. En hoewel ze allemaal weten dat hij niet te vertrouwen is, laten ze zich stuk voor stuk om de tuin leiden, vaak met kwalijke gevolgen. Als Bruun de beer Reynaert beveelt met hem mee te komen naar het hof, reageert de vos door te zeggen dat hij daar al wel aangekomen zou zijn, als zijn laatste maaltijd hem niet zo slecht was bekommen. Bruun wil weten wat Reynaert dan gegeten heeft.

Heere Brune, ic at crancke have, zegt de vos.
Arem man dannes gheen grave.
Dat moochdi bi mi wel weten.
Wi aerme liede wi moeten eten,
hadden wijs raet, dat wi node aten.
Goeder verscher honichraten
hebbec couver aerde groet.
Die moet ic eten dor den noet,
als ic el niet mach ghewinnen.

De beer is stomverbaasd. Honingraten zijn toch juist ontzettend lekker? Maar Reynaert doet alsof hij dat niet gelooft en wakkert op die manier de vraatzucht van de beer nog meer aan. Het water loopt Bruun in de mond. Hij en Reynaert gooien het op een akkoordje: Bruun zal Reynaert aan het hof steunen als Reynaert hem de weg wijst naar de boom waarin de honing zou zitten. Helaas voor Bruun blijkt dit een valstrik. Hij komt met zijn hoofd vast te zitten in de boom en is zo een makkelijke prooi voor de dorpelingen. Bruun kan zich pas uit de boom bevrijden na een enorm pak slaag waarbij hij een oor verliest en het vel van zijn wangen en zijn voorpoten. Het feit dat Bruun zomaar alles gelooft wat Reynaert hem voorspiegelt, maakt dat hij misschien wel het meest naïeve personage is in heel het verhaal. Van begin tot einde reageert de beer op primaire wijze, zonder enige achterdocht.

Illustratie p. 25:

De illustratie van Jean van Riet, die de uitgave van de programmabrochure van het Sint-Niklase Reynaertspel in 1973 illustreerde, is een van een reeks van (50) prenten die in de peperkoek/honingkoek van de lokale fabrikant Biekens werd gestopt. Zie het portret door: Marcel Ryssen, 'Jean van Riet: Reynaert in Oost-Indische inkt', in: *Tiecelijn*, 17 (2004), p. 16-22.

Schurk of schelm

Een van de opmerkelijke aspecten van *Van den vos Reynaerde* is dat de tekst wel een hoofdpersoon heeft, maar geen held met wie het publiek zich kan identificeren. Het gedrag van Reynaert is namelijk problematisch. Hij liegt, bedriegt, moordt, verkracht, spot en lijkt daar ook nog plezier in te hebben. Vanuit een puur moreel standpunt is zijn gedrag zonder meer verwerpelijk. Aan de andere kant wekken zijn slachtoffers over het algemeen ook weinig sympathie op vanwege hun eigen tekorten. Ze hebben hun ellende meestal over zichzelf afgeroepen – zij het dan onder enthousiaste aanmoediging van de vos. Bovendien is Reynaerts gedrag uiterst vernuftig, wat leidt tot komische situaties voor wie zich niet met zijn slachtoffers vereenzelvigd. Het is niet moeilijk om zijn slimheid te bewonderen.

Reynaert is dus een dubbelzinnige figuur. Dit blijkt mooi uit de manier waarop hij afscheid neemt van zijn vrouw voor hij met Grimbeert naar het hof gaat. Hij vraagt haar goed voor hun kinderen te zorgen. Tot je bedenkt dat, als Reynaerdijn echt op zijn vader gaat lijken, hij ook een misdadiger wordt. En dan wordt het ‘scone dief’ waarmee Rosseel wordt gekarakteriseerd ook meteen een stuk minder onschuldig.

Illustratie p. 26: Het afgebeelde ex libris is van de Fin Simo Hannula (1932-2016). Met deze fraaie ets, waarin de vos als een volleerd poppenspeler de wereld manipuleert, was hij een van de genomineerden van de ‘Internationale exlibriswedstrijd Reynaert de vos 1996’ van het Reynaertgenootschap.

Overlevering van het verhaal

We kennen het Reynaertverhaal goed omdat er twee volledige handschriften en drie fragmenten zijn overgeleverd. Die manuscripten zijn kopieën van het verloren gegane origineel (autograaf). De Middelnederlandse Reynaerttekst staat evenwel niet alleen. Vele middeleeuwse verhalen werden in diverse tijden en in verschillende taalgebieden steeds opnieuw verteld. Vaak zijn stofcomplexen een ketting van meestal berijmde verhalen die van generatie op generatie werden doorgegeven. Mede daarom is die oude literatuur in hoge mate grensoverschrijdend. Op de oorspronkelijke kern, met name de rivaliteit tussen wolf en vos, werden steeds nieuwe verhalen geënt. Dat merken we bij de lezing van de Latijnse 'moedertekst' van vele Reynaertverhalen, de *Ysengrimus* (circa 1149), of van de Franse vossenverhalen, bekend als *Le Roman de Renart* (ongeveer vanaf 1174). Naarmate de verhalen over wolf en vos in meer volkstalen werden naverteld, werd de vos meer en meer het belangrijkste personage.

Illustratie p. 29: Cuwaert, Belijn en Reynaert zijn in deze prent van de Zuid-Nederlandse kunstenaar Theo van de Goor op weg naar Maupertuus. Over Van de Goor, die heel wat Reynaertprenten op zijn actief heeft, zie: <https://theovandegoor.nl/etches>.

Verklaringen:

Autograaf: de Reynaerttekst zoals die door de auteur zelf, Willem, is opgetekend, is niet overgeleverd.

Meer informatie:

Inleidend over de *Ysengrimus* en de *Roman de Renart*, zie: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 33-36 (Y) en 41-47 (RdR).

Over voorgangers van de *Reynaert*, de *Ysengrimus* en de *Roman de Renart*, zijn bibliotheken vol gepend. Voor de *Ysengrimus*: als eerste oriëntatie én een prima Nederlandse vertaling verwijzen we naar Mark Nieuwenhuis, *Ysengrimus. Uit het Latijn vertaald door ...* Amsterdam, Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1997, Griffioen. Wie dieper wil graven naar Jill Mann, (ed.), *Ysengrimus. Text with Translation, Commentary and Introduction*. Leiden / etc., 1987, (Mittellateinische Studien und Texte, 12).

Roman de Renart: een korte inleidende Nederlandse tekst is te vinden in R.E.V. Stuip (red). *Franse literatuur van de middeleeuwen*, Muiderberg, Dick Coutinho, 1988; m.n. p. 130-139 (van Ea. Nieboer en J.Th. Verhulsdonck). Verdieping is te vinden in de studies van J. Flinn, L. Foulet, K. Varty en vele anderen.

Over de relatie tussen branche Le plaid van de *Roman de Renart* en *Van den vos Reynaerde*, zie A.Th. Bouwman, *Reinaert en Renart. Het dierenepos "Van den vos Reynaerde" vergeleken met de Oudfranse "Roman de Renart"*, Amsterdam, Prometheus, 1991, Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen, 3.

Vijf handschriften

We weten zeker dat het Reynaertverhaal snel na zijn ontstaan populair is geweest in een groot deel van het Nederlandse taalgebied. Er zijn namelijk vijf handschriften van *Van den vos Reynaerde* bewaard gebleven, wat vrij veel is voor een Middelnederlandse verhalende tekst. Twee ervan bevatten de volledige tekst, van de andere zijn slechts fragmenten overgeleverd. Daarnaast wordt er in diverse andere teksten naar de *Reynaert* verwezen én is het verhaal nog in de dertiende eeuw zelfs in het Latijn vertaald. De handschriften verschillen erg in leeftijd en plaats van ontstaan. Twee fragmenten zijn in het oosten van ons taalgebied ontstaan in de tweede helft van de dertiende eeuw. Ze behoren daarmee tot de oudste handschriften met Middelnederlandse teksten die überhaupt zijn overgeleverd. Een van de complete handschriften, het Dyckse handschrift (hs. F), is geschreven in de streek van Utrecht of in Oost-Holland in de periode 1330-1360, een eeuw na Willems tekst. Het andere volledige handschrift, het Comburgse handschrift (hs. A) en het derde fragment zijn geschreven in het begin van de vijftiende eeuw in Oost-Vlaanderen, en dus in de regio waar het verhaal oorspronkelijk ontstaan is.

Illustratie p. 31:

Het afgebeelde handschrift is het Comburgse handschrift, dat zich momenteel in de Württembergische Landesbibliothek in Stuttgart bevindt. Het is digitaal te vinden op http://digital.wlb-stuttgart.de/sammlungen/sammlungliste/werksansicht/?no_cache=1&tx_dlf%5Bid%5D=1880&tx_dlf%5Bpage%5D=388&tx_dlf%5Bdouble%5D=0&cHash=86ec633f92d927b2cf55d708bafd111e.

Het Dyckse handschrift is digitaal te raadplegen op <https://sammlungen.ulb.uni-muenster.de/hdh/content/pageview/2435423>.

Meer informatie:

Het Reynaertdeel van het Comburgse handschrift werd in facsimile uitgegeven in J.D. Janssens, e.a., *Van den vos Reynaerde. Het Comburgse handschrift*, Leuven, Davidsfonds, 1991.

Reynaerts historie

De verhalen over wolf en vos waren in de middeleeuwen even populair als in de volgende eeuwen. Dat blijkt onder meer uit *Reynaerts historie*, die na 1375 wordt gedateerd. De tekst is overgeleverd in een mooi handschrift (hs. B), dat in de Koninklijke Bibliotheek in Brussel wordt bewaard. Het verhaal is een getrouwe navertelling van *Van den vos Reynaerde*, aangevuld met het relaas over een verlenging van de hofdag. Reynaert, die eerst was vrijgesproken, verschijnt een tweede maal aan het hof, wordt opnieuw beschuldigd, maar vurig verdedigd door de apin Rukenau, die een indrukwekkend pleidooi ten beste geeft. Uitgedaagd door de wolf meten Isegrim en Reynaert zich met elkaar in een episch tweegevecht, waarbij de vos op een vuige manier de van nature sterkere wolf verslaat. Die uitvoerige toevoeging zorgt ervoor dat het oorspronkelijke verhaal hier uitdijt tot een dubbelverhaal van 7793 verzen.

Reynaerts historie, ook wel *Reynaert II* genoemd, wordt in de vijftiende eeuw in het Nederduits (*Reynke de vos*) en in het Engels (*The History of Reynard the Fox*) vertaald. De Engelse vertaling van William Caxton is een incunabel (wiegendruk) uit 1481. De vijftiende-eeuwse drukken leiden tot een Europese traditie die culmineert in *Reineke Fuchs* (1794) van Johann Wolfgang von Goethe.

Illustratie p. 32:

Ex libris (handgekleurde ets) van de Russische J. Kisseljova (1995-1996).

Meer informatie:

Inleidend over *Reynaerts historie*, zie: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 76 e.v.

De volledige tekst en een uitvoerige inleiding zijn te vinden in: P. Wackers, *Reynaert in tweevoud. Deel 2: Reynaerts historie*, Amsterdam, Bert Bakker, 2002.

Een moderne vertaling in verzen is te vinden in: Arjaan van Nimwegen, *Over de vos Reinaert door Willem (die Madoc maakte) gevolgd door Reinaerts geschiedenis waarin zijn latere lotgevallen zijn opgetekend*, een Prisma-pocket (nr. 1890) (Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1979).

Over de lange Duitse naleving (Gottsched, Goethe ...) zijn tientallen tekstedities en publicaties verschenen. Inleidend, zie: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 133 e.v.

Het 'soete' land

Onderzoekers nemen tegenwoordig aan dat de *Reynaert* ontstaan is rond het midden van de dertiende eeuw, waarschijnlijk in Gent of in de ruime omgeving van die stad (het Wase en het Hulsterse). Dat blijkt uit de plaatsnamen die in het verhaal worden genoemd. Veel van de vermelde gehuchten zijn zo klein dat ze buiten de streek waarschijnlijk nauwelijks bekend waren. Dit duidt erop dat de auteur vertrouwd was met de streek rond Gent. En dat moet ook het geval geweest zijn voor het publiek dat Willem voor ogen had. In de tekst worden o.a. Belsele, Kriekeputte en Hulsterlo (het huidige Nieuw-Namen) genoemd – alle in Reynaerts leugenverhaal. Het Waasland ('t soete lant') en Hijfte worden in dit verhaal verbonden met de samenzwering. Absdale nabij Hulst en Elmare waren in de middeleeuwen piepkleine gehuchten. Het trotste Gent wordt tweemaal genoemd. De lokale plaatsnamen fungeren in het verhaal vaak om Reynaerts leugen geloofwaardig te maken of om de personages te typeren. Het primaire publiek moet deze verwijzingen hebben kunnen appreciëren. De toponiemen zeggen tot slot iets over de Reynaertauteur: hij deelde hetzelfde referentiekader als zijn publiek.

Illustraties p. 34:

Schets van (wellicht) de Lokerse kunstschilder Romain Goeters of broeder Aloïs (Pieter Jaak Vandervee), uit de collectie van de Bibliotheca Wasiana. De foto werd wellicht genomen door pater Gustaaf Drossens tijdens het inrijden van het eerste Reynaertpad in de pinksterdagen van 1955. Op de bank (een van de zeven in 1955 onthulde Reynaertbanken) staan Middelnederlandse Reynaertverzen A 1694 en 1696: 'Nu was buter rechter vaert. / Een prioreit van swarten nonnen'.

Meer informatie:

Inleidend over de Reynaerttoponymie, zie de toeristische gids R. van Daele, M. Ryssen & H. Heyse, *Het land van Reynaert*. Leuven, Davidsfonds, 1991. Diepgravend: R. van Daele, *Ruimte en naamgeving in "Van den vos Reynaerde"*, Gent, Secretariaat van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 1994.

Malpertus

Malpertus is de naam van Reynaerts hol of burcht in *Van den vos Reynaerde*. Er staat te lezen dat hij over vele huizen beschikt, maar dat 'Manpertus' – meestal Malpertus/Malpertuis genoemd – 'was die beste van sinen borghen' (A 515), 'zijn beste burcht' zeg maar. De samenstelling 'malpertuis' wordt doorgaans verklaard als een verbinding van 'mal/mau' (slecht, moeilijk) en 'pertuis' (Frans voor doorgang, sas, sluis) en zou dus betekenen dat het om een moeilijk te belegeren of in te nemen burcht gaat. Een lyrische zinspelende op die betekenis is aan te treffen in het gedicht 'Malpertuis' van Emma Crebolder: 'Mijn hol heeft vele plaatsen / door dwalen aangegeven / en een stem die lokt / naar kromme paden, naar / geen andere dan deze'. Waar Malpertuis zich juist bevindt, is moeilijk uit te maken. Mogelijk in het mythische land 'aan dorp en hof voorbijgelegen'.

De naam heeft in ieder geval tot de verbeelding van velen gesproken. Er zijn restaurants, nachtclubs, cafés, scholen, theatergezelschappen en boekhandels naar vernoemd. Tot de bekendste verwijzingen behoort het griezelverhaal *Malpertuis* (1943), een Franse roman van de Gentenaar Raymond de Kremer (1887-1964), die meestal onder het pseudoniem Jean Ray of John Flanders publiceerde. Hij is overigens ook bekend als auteur van honderden zogenoemde Vlaamse Filmpjes, spannende verhalen voor jonge lezers. Jean Rays roman werd door Hubert Lampo in het Nederlands vertaald in 1970. Een paar jaar later werd *Malpertuis* ook verfilmd door de Nederlandse regisseur Harry Kümel (1972). Daarin figureren onder anderen beroemde acteurs als Orson Welles en Sylvie Vartan.

Illustratie p. 37:

Ets van Frank-Ivo van Damme. Het vossengezin heeft Cuwaert de haas opgevreten en geniet duidelijk nog na. De kunstenaar verwerkte op vernuftige wijze ook het vervolg: koning Nobel heeft de tas met het hoofd van de vermoorde haas geopend.

Meer informatie:

Over de vertaling van *Malpertuis* van Jean Ray (zie <http://www.jeanray.be/>) door Hubert Lampo in 1970, zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Hubert_Lampo.

Over de film van Harry Kümel, zie: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Malpertuis_\(film\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Malpertuis_(film)).

Het poëtisch citaat komt uit de dichtbundel *Dansen met een vos* (1998) van Emma Crebolder. Crebolder, geboren in 1942 te Sint-Jansteen in Zeeuws-Vlaanderen, studeerde Duitse taal- en letterkunde. Na een verblijf van enkele jaren in Tanzania deed zij aan de universiteiten van Leiden en Keulen een studie Afrikaanse talen en Bantoeïstiek. Crebolder woont in Maastricht. Zij is de eerste officiële stadsdichter binnen het Nederlandse taalgebied (Venlo, 1993). Voor de bloemlezing *Die Felle..., gedichten over vossen*, en vooral voor haar eigen poëzie over dit onderwerp, werd zij op tweede pinksterdag 2006 door het Reynaertgenootschap opgenomen in de Orde van de Vossenstaart. Bron: www.emmacrebolder.com.

Hijfte

In de Comburgse versie van *Van den vos Reynaerde* duiken heel wat toponiemen op. In het leugenverhaal dat Reynaert aan het hof opdist, komt bijvoorbeeld de volgende passage voor:

Ende quamen teenen dorpe, hiet Hijfte.
Tussen Hijfte ende Ghend
Hilden si haer paerlement
In eere belokenre nacht.
Daer quamen si bi sduvels cracht
Ende bi sduvels ghewelt,
Ende zwoeren daer an twoeste velt
Alle vive des coninx doot. (A 2264-2271)

Reynaert verklaart dat vijf samenzweerders (Bruun, Isegrim, Grimbeert, Tibeert en Reynaerts vader) in Hijfte samenkwamen om een staatsgreep te plannen en Nobel van de troon te stoten. Hijfte/Hyfte is nooit een zelfstandig dorp geweest en maakt ook vandaag als gehucht deel uit van de gemeente Lochristi. De naam komt ook voor in ambtelijke documenten van de twaalfde eeuw (1187) en verwijst naar een plek die zich toen en ook later op amper zeven kilometer van het grafelijk hof van Gent bevond. Reynaerts verwijzing naar de weliswaar verijdelde samenzwering klinkt dreigend voor Nobel, maar het feit dat ze beraamd werd aan de achterdeur van de machthebber, maakt het bericht nog dreigender.

In ieder geval is ook vandaag de dag de herinnering aan dit feit uit het Reynaertverhaal niet verdwenen. Wie vanuit Zaffelaere naar Hijfte rijdt, komt langs twee monumenten die ernaar verwijzen. Voor de Beeweg aan de rechterkant van de Oude Veldstraat in Zaffelaere staan de uit plaatstaal weggeknipte contouren van de vijf samenzweerders. Het monument werd daar geplaatst in opdracht van de Marnixring Bloemenland en op 24 mei 1997 ingehuldigd. De uitgesneden figuren werden op 21 juli 2001 neergezet in Hijfte Center, waar ze keurig in een perkje bij elkaar staan en de wandelaar kan verpozen bij twee Reynaertbanken waarop een paar van bovengeciteerde verzen vermeld staan.

Illustratie p. 39:

Foto's van twee Reynaertmonumenten op het grondgebied van de gemeente Lochristi. Het gaat (boven) om de plaatstalen elementen die in 1997 werden onthuld nabij de Oude Veldstraat op de grens tussen Zaffelare en Zeveneken, waarop de vijf samenzweerders (we zien de kater en de das) op weg zijn om er tussen Hijfte en Gent een duivels plan tot uitvoering te brengen.

De uitgesneden beelden werden in 2001 in Hijfte-Center geplaatst nabij twee Reynaertbanken, die er al een tijdje stonden. Op de bank in het vizier van de fotograaf lezen we de verzen uit het Comburgse handschrift: 'Ende zwoeren daer an twoeste velt / Alle vive des coninx doot'.

Lestip en/of toeristische trip:

In Lochristi kunt u de Samenzweerdersroute fietsen, downloadbaar op:

<http://www.lochristi.be/product/206/reynaert-samenzweerdersroutes>

Elmare

Elmare is de naam van het klooster waar Reynaert enige tijd verbleef in het gezelschap van zijn neef Isengrim. Dat verblijf was voor de wolf een intens ontredderende ervaring. Reynaert liet hem er immers de vreselijkste vernederingen en mishandelingen ondergaan. Een zoveelste bewijs van Reynaerts verdorvenheid, volledig in overeenstemming met de ongunstige reputatie van het klooster waar de feiten zich afspeelden, halverwege de dertiende eeuw. Elmare was immers geen verzinzel van de auteur maar in werkelijkheid een bijhuis van de Gentse Sint-Pietersabdij. Notholdus richtte Elmare in 1144 op, in opdracht van zijn abt, om het moergebied of de 'woestine' tussen Aardenburg, Oostburg en IJzendijke te ontginnen. Daarvoor moest hij arbeiders aantrekken voor wier zielenheil hij en zijn medebroeders vervolgens moesten instaan. De monniken van Elmare volgden de regel van Benedictus, maar namen het niet zo nauw met de kloosterdiscipline. Het Hof van Elmare ging verloren in 1375, overspoeld door een verwoestende najaarsstorm. Vandaag ligt Elmare veilig opgeborgen in de Brandkreekpolder, onder vele lagen klei ter hoogte van Waterland-Oudeman op de Belgisch-Nederlandse grens.

Illustratie p. 40:

Natuurfotograaf Ludo Goossens fotografeerde het beeld 'Als de vos de passie preekt' van Chris Ferket in mist gehuld, in de Oudemanskreek in Sint-Jan in Eremo, een van Oost-Vlaanderen meest iconische plekken als het om Oost-Vlaams toerisme gaat. Het beeld werd er in 1995 geplaatst nadat de gemeente Sint-Laureins de wedstrijd 'Een thuis voor een beeld' van de provincie Oost-Vlaanderen, Radio 2 en Imewo won. Een mooie variant van dit beeld van dezelfde kunstenaar staat voor de Hulsterse basiliek.

Meer informatie:

Jozef de Wilde, 'De Priorij van Elmare', in: *Appeltjes van het Meetjesland*, 13 (1962), p.149-180

Goethe en Kaulbach

In de Duitse traditie is de bekendste telg onder de vossenverhalen ongetwijfeld de *Reineke Fuchs* van Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) uit 1794. Goethe schreef zijn 'unheilige Weltbibel' in 1793 tijdens de Frans-Duitse oorlog en bemerkte: 'Eeuwen geleden heeft een dichter dit lied gezongen. Hoe is het mogelijk? De stof is van gisteren en van vandaag!' Hij inspireerde zich op de Nederlandstalige Reynaerttraditie via Johann Christoph Gottscheds (1700-1766) *Reineke der Fuchs* (1752) en gebruikte om het verhaal te vertellen 4300 rijmende hexameters in twaalf zangen. De *Reineke* van Goethe was bij publicatie een flop. Het boek werd postuum wél een topser nadat het in 1846 bij J.F. Cotta verscheen in groot formaat met een prachtige lederen band en met de onsterfelijke illustraties van Wilhelm von Kaulbach (1805-1874). Kaulbachs tekeningen werden nadien tientallen malen opnieuw gedrukt in vertalingen van Goethe in vele talen (maar nooit volledig in het Nederlands). We vinden ze ook terug in boekillustraties, glasramen, tapijten, tegels en in voorwerpen in goud, zilver, ivoor en porselein.

Illustraties p. 43:

Het openingstafereel (links) en de titelpagina van Goethes door Wilhelm von Kaulbach geïllustreerde *Reineke Fuchs*.

Verklaring:

Hexameter. De dactylische hexameter is de meest gebruikte versvoet voor epische gedichten in de klassieke oudheid, waarin zowel de *Ilias* als de *Odyssee* van Homerus geschreven zijn, en de *Aeneis* van Vergilius (Wikipedia).

Meer informatie:

Zie: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 133 e.v.

Over Kaulbach: Rik van Daele, 'The Reynard Illustrations of Wilhelm von Kaulbach', in: *Reinardus*, 6 (1993), p. 139-152.

Stijn Streuvels, 'de eregast der vossenjagers'

Op pinkstermaandag 1955 was de 86-jarige Stijn Streuvels eregast bij het inrijden van de Reinaertroute tussen Hulst en Destelbergen. Frank Lateur had een Reynaertreputatie. Wie in het Lijsternest in Ingooigem in de bibliotheek van de auteur van *Lenteleven*, *De vlaschaard* en *Het leven en de dood in den ast* snuistert, ontmoet er 25 Reynaertboeken, alle geïnventariseerd en besproken in *De vos en het Lijsternest. Jaarboek II van het Stijn Streuvelsgenootschap*.

In 1907 publiceerde Streuvels zijn eerste Reynaertversie in de Wereldbibliotheekreeks van L. Simons. In 1909 gaf V. Delille in Maldegem een 'Duimpjesuitgave' uit met prenten van Gustave van de Woestyne (1881-1947). In 1910 volgde een derde versie, uitgegeven bij het Davidsfonds (Leuven) en een unieke uitgave met illustraties van Bernard Wierink bij L.J. Veen (Amsterdam). In 1921 gaf Veen nog een vierde, nieuwe versie uit die verscheen in vele varianten. Voer voor verzamelaars. Van Streuvels' Reynaertarbeid getuigen negentien drukken en een vertaling in het Maleis. De laatste uitgave werd gepubliceerd in Brugge bij Desclée-De Brouwer in 1969, het jaar van zijn overlijden. Hoewel Streuvels zijn bewerkingen als 'een fantasietje' voorstelde, zijn er vele duizenden exemplaren van verkocht en bracht Reynaert hem als broodschrijver toch de nodige financiële baten. In de *Reynaert* vond Streuvels 'de ziel, de lustige adem, het sappige bloed, de zwaai, de zwier, de lenigheid van het machtig leven, waar de bruischende tocht van den gezonden, vlaamschen geest in steekt en heel het werk doorwaait als een felle tocht' [...] (Davidsfondsuitgave p. 9)

Illustraties:

P. 44. Ets aquatint, ex libris van Hedwig Pauwels uit 1996 voor Willy Feliërs met een magistraal portret van Stijn Streuvels en een illustratie naar Gustave van de Woestijne uit een van de Streuvelsversies van de *Reynaert*.

P. 45. Foto van Stijn Streuvels op pinkstermaandag 1955, wellicht genomen door de Lokerse pater Gustaaf Drossens.

Verklaringen:

Lijsternest: de woning van Stijn Streuvels in Ingooigem uit 1905, is vanaf 1 januari 2018 een bezoekerscentrum en schrijvershuis dat ressorteert onder de Vlaamse overheid.

Meer informatie:

Inleidend

Zie: J.D. Janssens en R. van Daele, *Reinaerts streken. Van 2000 voor tot 2000 na Christus*, Davidsfonds, Leuven, 2001, p. 189-199 (Streuvels) en 200-2009 (Van de Woestijne).

Diepgaand

R. van Daele & P. Thomas (red.), *De vos en het Lijsternest. Jaarboek II van het Stijn Streuvelsgenootschap*, Tielt, Lannoo, 1996.

Willem Elsschot en Louis Paul Boon: Reynaertfans

Willem Elsschot (1882-1960) was een echte Reynaertfan. Alfons de Ridder koos de voornaam van zijn pseudoniem naar de auteur van de *Reynaert*. Het was bekend dat Elsschot hele Reynaertfragmenten uit het hoofd debiteerde. In Elsschots bibliotheek zou maar één boek hebben gestaan: J.W. Mullers kritische editie van *Van den vos Reynaerde*, een mythe die Elsschot zelf graag in stand hield. Elsschot leende in december 1946 zijn precieuzere Reynaertboek aan Louis Paul Boon (1912-1979) uit, die het niet meer terugbezorgde. In een brief van eind december 1952 beloofde Boon het kleinoord na zijn verhuizing naar Huize Isengrimus te Erembodegem terug te bezorgen:

Drie maandenlang heb ik gebouwd aan een huizekot in het veld, nu zit ik vastgelopen in de verhuis en alle boeken en papieren werden door bereidwillige handen in dozen en pakken gestopt, zodat niets meer terug te vinden is. Als ik koffie wil zetten vind ik slechts een doos beroeste nagelen, en misschien zal ik uw Reynaert vinden als ik zinnens ben mij eens te scheren.

Boon was in 1946 reynaerdiaanse stukjes beginnen schrijven in o.a. *Front, Vooruit* en *Tijd en Mens*. Deze teksten zouden in *De kapellekensbaan* (1953) gepubliceerd worden en later de kern uitmaken van Boons roman *Wapenbroeders. Een getrouwe bewerking der aloude boeken over Reinaert en Isengrimus* (1955). Boon wilde *Wapenbroeders* aan Elsschot opdragen, maar de vriendschap was ondertussen bekoeld. Later betoonde Boon in het *Vlaams Weekblad* (2 januari 1976) spijt over de ruzie. 'Maar ik moet er bij zeggen dat Elsschot al even onhandelbaar was als ikzelf.' Reynaert en Isengrim ...

Illustratie p. 47:

Cover van het bulkboekje van *Wapenbroeders: een getrouwe bewerking der aloude boeken over Reinaert en Isengrimus*, uitgegeven door de Utrechtse uitgeverij Knippenberg in 1975 (Bulkboek, nr. 39).

Citaat uit:

Als een onweder bij zomerdag. De briefwisseling tussen Louis Paul Boon en Willem Elsschot. Bezorgd door Jos Muyres en Vic van de Reijt, Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1989.

Meer informatie:

H. Heyse en R. van Daele, 'De Reynaertbronnen van Louis Paul Boon. Een bijdrage tot de genese van *Wapenbroeders*', in: *De kantieke schoolmeester*, 1 (1991), 2, p. 313-386. Een verkorte versie verscheen in: Rik van Daele, 'Louis Paul Boon en Reynaert de vos: wapenbroeders. Over Boons bronnen en poëtica. Zevende Herman Heyse-lezing', in: *Tiecelijn*, 12 (1999), p. 50-63.

Het leugenverhaal

Het Reynaertverhaal bevat een belangrijk verhaal-in-het-verhaal: het leugenverhaal. Vlak voor de terechtstelling zou moeten plaatsvinden, gebruikt de geslepen vos de laatste kans die de koning hem biedt om vrijuit te spreken om een goed uitgebouwd leugenverhaal op te dissen. Hij weet iedereen ervan te overtuigen dat hij een staatsgreep heeft verijdeld door de schat van koning Ermenrike eerst te stelen en vervolgens te verbergen. Hij verklapt de vindplaats en om zijn verhaal te staven laat hij er Cuwaert als getuige bijhalen. De arme haas moet de hofhouding naar dit onherbergzame oord gidsen, vermits de vos op pelgrimstocht vertrekt.

Het Leugenverhaal is ook de titel van de roman uit 2007 van het auteursduo Kisling & Verhuyck, waarin het Reynaertverhaal een belangrijke rol krijgt toebedeeld. Dit spannende en mooi uitgewerkte detectiveverhaal speelt zich af in het Zeeuws-Vlaamse Graauw en bevat tal van personages en locaties die verwijzen naar het Reynaertverhaal. De schattenjacht, waarbij geld, macht en grondbezit de boventoon spelen, wordt bovendien gelinkt aan de eeuwige zoektocht naar de graal.

Illustratie p. 49:

Cover van het boek door Jan van Zomeren.

Recensies:

Een boek dat sprankelt (...) Een thriller van een kaliber en soort dat we nog niet kenden. (...) Gothic en cultuurkritiek gaan hand in hand met fijnzinnige vertelkunst en een gezond gevoel voor absurdisme. (...) Een leugenverhaal vol literaire en culturele klapluikjes. (Gert Jan de Vries in *NRC*)

Kisling en Verhuyck spelen een subtiel spel met waarheid en verzinsel (...) Het Leugenverhaal is spits, goed gedocumenteerd en altijd met de nodige ironie geschreven. (Geert D'Hulster in *Gazet van Antwerpen*)

Zie: <http://www.kisling.nl/leugenverhaal.html>

Het leugenverhaal van Kisling en Verhuyck verscheen in 2007 bij de Arbeiderspers.

Noodzakelijk voor uw bestelling: ISBN10: 9029564903 | ISBN13: 9789029564908

Poëtische sporen

Het Reynaertverhaal is op allerlei manieren blijven voortleven in musicals, op het toneel, in massaspelen en stoeten, in strips, verhalen en gedichten. Ook in de hedendaagse poëzie zijn heel wat sporen van het verhaal terug te vinden. H.H. ter Balkt (1938-2015) publiceerde in 1993 een 'laaglandse hymne' waarin de belangrijkste gebeurtenissen in één enkel sonnet worden samengebond. 'Door de das naar // het Hof gebracht ziet Reinaert de galg. 'Kriekput, / koning, bij het Hulsterbos, daar vindt u onder een / berk bij de bron de Gotenschat.'

De Vlaamse dichter Peter Holvoet-Hanssen (1960) vraagt zich in de eerste strofe van 'Fox on the run 2000' het volgende af: 'Wat heb ik, vlegel en konijnendoder, met honden gemeen? Met / supermelk boerenhofsteehonden? De doodmaaklust? Ze jagen wel / eens op een haasje maar de kontlikkers aanbidden hun baasje. / De jachthoorn – ik verschans mij als Reynaert in Malpertuis' (*Santander. Ontboezemingen in het vossenvel*, 2001).

De verzen van Holvoet-Hanssen laten zien hoezeer de ik-figuur zich vereenzelvigd met de vos, die niet tot de – weinig vredelievende – mensenwereld behoort, maar tot de wereld van de opgejaagden en verstotenen. Die verregaande behoefte om zich te identificeren met de vos als grensbewoner is een constante in de naoorlogse vossenpoëzie. Dat blijkt bij uitstek uit het volgende gedicht van de Maastrichtse dichter(es) Emma Crebolder (1942), die de hele bundel *Dansen met een vos* aan het vossen-thema heeft gewijd.

Hoeveelheid klaproosblad

Er is een vos aan mij verloren,
iemand ben ik die met woorden
handelt, in komma's doet,
een punt aanprijst als was het
Brussels kant, handarbeid.

Is het sluw of argeloos
een woord te wegen
in plaats van meel?
Ik bestuif mij anders
en gebruik het meel van anderen.

Ik loop door tarwe
en voel mij aan de akkers
vreemd verwant, bereken winst
in de hoeveelheid klaproosblad.

Ik wil een zwerver blijven
in mijn taal, het zien zal ik
beschrijven en voor dat werk
wil ik te eten krijgen.

Illustratie p. 51:

De opgenomen schets is van de Beverse kunstenaar Wim van Remortel en was een van de studies/schetsen ter voorbereiding van decor en affiche van *Reinaert de Vosical* uit 2002. Zie: Christl van den Broucke, 'In memoriam Wim van Remortel (1939-2013)', in *Tiecelijn 26. Jaarboek 6 van het Reynaertgenootschap*, (2013), p. 314-330.

Digitaal: <http://www.reynaertgenootschap.be/files/Tiecelijn%202013LR.pdf>.

Meer informatie:

Over Peter Holvoet Hanssen: <http://users.skynet.be/fc613851/kapersnest.htm>

Over Emma Crebolder: www.emmacrebolder.com (zie ook het hoofdstukje over Malpertus).

Vossenjager Jozef de Wilde

Aan het hof zegt Reynaert dat hij onmogelijk de (vermeende) schat kan gaan ophalen met koning Nobel, want 'Maerghin als die sonne up gaet / willic te Rome om aflat. Van Rome willic over see' (A 2717). Die pelgrimstocht was nodig, omdat Reynaert als onverbeterlijke zondaar in de pauselijke ban was ... Maar wie het verhaal kent, weet dat Reynaert zelf nooit in Rome, en nog minder 'over zee', in het Heilig Land, is geraakt. Z.E.H. Jozef de Wilde (1906-1993), ooit kapelaan in Doel en Sint-Niklaas, pastoor in Lembeke en notoir reynaerdofiel, heeft in 1965 die pelgrimstocht in naam van Reynaert volbracht. Hij reisde eerst naar Rome en vertrok vandaar met het vliegtuig naar Jeruzalem, waar pater Ignacio de 'aflat' tekende. Zo ver kan de identificatie gaan ... of de humor en de kwinkslag, deze gepassioneerde en getalenteerde zwartrok eigen. De Wilde was samen met o.a. broeder Aloïs en Jozef Goossenaerts betrokken bij de totstandkoming van de eerste Reynaertroute van Hulst tot Destelbergen in 1955. Hij schreef tientallen interessante geschiedkundige studies, o.a. over Elmare. Op latere leeftijd voltooide hij *Van den vos Reynaerde ontsluierd* (1989), waarin hij een poging ondernam om de Reynaertpersonages te identificeren als historische figuren.

Illustratie p. 53:

Foto Robert Dewilde bij het inrijden van het Reynaertpad in de pinksterdagen van 1991 in Hulst.

Meer informatie:

R. van Daele, 'In memoriam Jozef de Wilde (1906-1993)', in: *Tiecelijn*, 6 (1993), p. 83-84.

Digitaal: http://www.dbnl.org/tekst/tie002199301_01/tie002199301_01_0019.php

Koninklijk gebak voor hongerige magen

De geestelijke vader van het Reynaertgebak is de Sint-Niklase banketbakker Gustaaf Verhassel. Hij gaf een bereiding met biscuit, ananas en marsepein, die voor het eerst werd gepresenteerd in de jaren 1800 onder de naam 'Gateau de Saint-Nicolas', in 1973 naar aanleiding van het Reynaertspel op de Grote Markt een nieuw leven. Het Reynaertgebak was geboren. In de bereiding wordt gebruikgemaakt van amandelen, eieren, suiker, bloem, marsepein en in Grand Marnier gedrenkte ananas. In de jaren 1970-1980 bereidden zowat alle Sint-Niklase banketbakkers het Reynaertgebak. In 1985 proefde koning Boudewijn van de lekkernij bij zijn bezoek aan de Wase hoofdstad. Ook op het verlovingsfeest van Filip en Mathilde in 1999 stond de zoetheid op de menukaart. De Reynaertbonbon, sinds 1986 het kleine broertje van het Reynaertgebak, is een kleiner dessert dat heerlijk smaakt bij een kop koffie of een glas wijn. Nooit geproefd? Zeker eens proberen.

Illustratie p. 54:

Reuze Reynaertgebak uit Sint-Niklaas. Op de foto mevrouw Thierens en de heer Laureys, beide leden van de meester-banketbakkers uit Sint-Niklaas. De foto werd wellicht in 1990, er kort voor of erna genomen in het Koopcentrum Waasland naar aanleiding van een promotie. Hij werd ons in 1991 ter beschikking gesteld in voorbereiding van de toeristische gids *Het land van Reynaert* door fotograaf Paul de Malsche (en niet door Robert Dewilde, zoals wij bij de totstandkoming van *Vossensprongen* meenden).

Jan Lambins recept van 'kippecoppe met cider'

Kooklustige vos, zet uw koksmuts op en gedenk in vroomheid Coppe 'die Reynaert hadde bi der croppe hoofd ende hals af ghebeten'. Haal de kip, liefst in stukken gesneden, door de bloem en laat ze goudbruin bakken in boter op een bedje van prinsessenboontjes en stukjes rode wortel. Flambeer het beest gul met brandewijn, leng de saus aan met drie deciliter cider en laat Coppe in de afgedekte braadpan nog drie kwartier sudderen in het edel nat. Neem de stukken kippecoppe uit de braadpan, kook het kippenbadje in en bind het vocht met één deciliter verse room tot een saus door het twee tot drie minuten te laten nakoken. De kippecoppe wordt in een aarden schotel met de saus overgoten en geserveerd met gebakken appelschijfjes versierd met notenpastei.

Eet smakelijk, ook al zijn de braadkippen van vandaag niet meer de malse, vette hoenders uit de priorij der zwarte nonnen die Reynaert bekoorden. En memento, hoe meer brandewijn, des te coppiger de kip.

Jan Lambin (1924-2001) was radiojournalist, medestichter Academie voor de Streekgebonden Gastronomie en ridder in de Orde van de Vossenstaart.

Illustratie p. 57:

Houtgravure van Gerard Gaudaen (1927-2003), die heel wat prachtige Reynaertgrafiek op zijn naam heeft staan. Van 1983 tot 1991 was hij directeur van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen.

Fietsen in de buurt van Kriekeputte

We draaien en keren al fietsend rond de Kriekeputte op de linkeroever van de Schelde, in het uiteinde van het middeleeuwse graafschap Vlaanderen, daar waar in de dertiende eeuw turf werd gewonnen en valse penningen werden geslagen. Nu is het een heilzaam gebied, waar stilte en weidse landschappen te vinden zijn, ook al zijn koeltorens en haveninstallaties nooit ver weg. Begin in Hulst. Verken het meest Vlaamse stadje van Nederland en bezoek de vernieuwde Reynaertkamer in het Museum De Vier Ambachten in het oude refugium van de abdij van Ten Duinen. Start je fietstocht aan het Reynaertmonument aan de Gentsepoort en rijd van de stad weg. Links (L) Van de Maalstedeweg – rechtdoor (RD) Clingeweg – rechts (R) 's Gravenstraat (je ontmoet de Malpertuuslaan, de Canteclaerhoeve en de Hulsterloroute) – RD Klingedorp – (met een Reynaertbeeld van Albert de Smedt) – RD Sint-Gillisstraat – R Klingedijk – RD & R Hogenakkerstraat – L Klingedijkstraat – L Rode Moerstraat – RD Groenendijkstraat – L Groenendam (met de Nobelroute, het Reynaertlangeafstandswandelpad en het mooie beeld Free Foxes van Caroline Coolen) – RD Dijkstraat – RD Schoolstraat – L Polderstraat – RD Statenboomstraat – R Woestijnestraat – L Kauterstraat (met de Reynaertbank van Hulsterlo) – L Schepstraat (van nu af aan rijd je in een lieflijk landschap; lees de 'Boodschap van Tybeert') – RD Arenbergstraat – L Louisastraat – R Beerweg (vergeet de 'Boodschap van Bruun' niet) – L Willem Hendrikstraat – RD Standertmolenstraat – R Zandbergstraat – RD Graauw: Dorpsstraat – R Dorpsplein – R/RD Oude kaai – L Paalse weg – R Zeedijk van de Alsteinpolder (met een prachtig uitzicht op het Verdronken Land van Saeftinghe). Van hieruit fiets je terug naar Hulst via Graauw en Zandberg, de Zoutestraat, de Kijkuitstraat en de Clingeweg. Laat de moderne spits van de Hulsterse basiliek je gids zijn om terug op 'start' aan te komen. Vergeet het gotische monument niet te bezoeken. In de basiliek vind je de schoonheid, de openheid en het licht van de streek terug.

Illustratie p. 59:

Het beeld Free Foxes van Carline Coolen werd door de gemeente Sint-Gillis-Waas verworven via de wedstrijd 'Een thuis voor een beeld'. Het beeld staat afgebeeld op de borden die langs de snelwegen de grenzen van het Waasland aangeven.

Over Caroline Coolen: zie C. van den Broucke, 'Drie keer *Free Foxes* van Caroline Coolen, in *Tiecelijn 27. Jaarboek 7 van het Reynaertgenootschap*, p. 343-351.

Digitaal: http://www.reynaertgenootschap.be/files/Tiecelijn%2027%20digitale%20tekst_343-448.pdf

P. 60. Cover door Anita de Kerf-Jansen van de brochure van de Hulsterse 'reynaert ommeganck' van 21 september 1980.

Meer informatie:

Zie o.a. R. van Daele, M. Ryssen & H. Heyse, *Het land van Reynaert*. Leuven, Davidsfonds, 1991.

Zie ook het stukje over *Het leugenverhaal*, de thriller van Kisling en Verhuyck die zich vooral in deze streek afspeelt.

Over Caroline Coolen: <http://www.carolinecoolen.com/nl/about>

Joris Note getuigt

'De Reinaert is een van de weinige boeken die ik geregeld herlees. Niemand deugt, de sterken zijn zo wreed als ze kunnen en de held is een gewiekste schoelie. Jawel, hij is gehecht aan zijn gezin (en het gezin is de hoeksteen, nietwaar), maar voor het overige ontziet hij geen kinderen, hij maakt ze blind door in hun ogen te pissen of vermoordt ze. De kleinere dieren beschouwt hij als eetwaar en haas rijmt op aas, de mishandeling van de grotere laat hij het liefst aan mensen over. Hij zoekt de dood van zijn tegenstanders, maar eerst moeten ze afzien – hij zorgt ervoor dat ze dreunende aframmelingen krijgen, of dat ze een oor of een oog kwijtraken of een deel van hun huid: van hun kruin, hun wangen, hun rug of hun poten, ook klauwen worden afgepakt. Hij vertrekt op pelgrimstocht met een tas die uit het vel van de beer gesneden is, de tas waarin naderhand als brief aan de koning het afgebeten hoofd van de haas Cuwaert stopt; en hij draagt vier schoenen die afgestroopt zijn van wolf en wolvin – zoiets doet toch aan de nazi's denken? En telkens weer kijkt hij toe, bespot en beschimpt zijn bloedende slachtoffers die ziec van zeeren wonden zijn, schept uitbundig plezier in hun schade. Bij het villen van de wolvin, die hij vroeger verkracht heeft, beleeft hij zijn hoogste genot. Geknipt voor Vlaams toerisme.' (*Kindergezang*, 1999, p. 94-95)

Het citaat komt uit: Joris Note, *Kindergezang. Verhalen*, Amsterdam, Uitgeverij De Bezige Bij, 1999, p. 94.

Grensoverschrijdend samenwerken

Het Intergemeentelijk project Het Land van Reynaert is een grensoverschrijdend, cultureel samenwerkingsproject tussen gemeenten boven en onder de Belgisch-Nederlandse grens. Leden zijn alle Wase gemeenten, met name Lokeren, Sint-Niklaas, Kruibeke, Beveren, Moerbeke, Sint-Gillis-Waas, Stekene, Temse, Waasmunster; verder Destelbergen en Lochristi en de Zeeuws-Vlaamse gemeente Hulst. Het Reynaertgenootschap is eveneens lid en adviseert bij de werking. Het project werd in 1996 te Hulst boven de doopvont gehouden. De doelstellingen zijn dat de samenwerkende gemeenten streven naar een gezamenlijke promotie van de streek en van het Reynaertverhaal. Ze wensen ook een afstemming van de grote variëteit aan Reynaertinitiatieven. Dit resulteerde ondertussen reeds in vele manifestaties, toeristische routes, podiumproducties, lezingen en tentoonstellingen. Bijzonder waren de uitgaven van de strips van De Roover/Ryssen en VIZID (*Foxy*). Er wordt zwaar ingezet op educatieve aspecten en op grensoverschrijdende initiatieven.

Illustratie p. 62: Tekening van VIZID (David Audenaert) uit: *Foxy. Reinaert de vos 2.0*, Sint-Niklaas/Hulst, Intergemeentelijk Project Het Land van Reynaert, 2015.

Meer informatie:

<http://www.reynaertgenootschap.be/node/72>.

Krijtvossen

'Een krijtvos' is een leerling van de tweede graad van een van de Sint-Niklase basisscholen die na een klassikaal voortraject samen met zijn/haar klasgenootjes op de Grote Markt van Sint-Niklaas op 24 maart 2017 met krijt een gigantische Reynaerttekening inkleurde. De tekeningen werden in een eerste fase in de klas zelf ontworpen en daarna gestileerd en verder uitgewerkt en uitvergroot door de leerlingen van de Kunsthumaniora Forum Da Vinci. Samen met studenten van de lerarenopleiding van Odisee, die in het voorbereidende traject werden betrokken, werd tijdens een spelnamiddag een gigantische tangramvos ingekleurd. Ondertussen vertelde Meneer Zee het Reynaertverhaal. Dit educatieve verhaal werd gerealiseerd in het kader van het 800-jarig bestaan van de parochie Sint-Niklaas. De 526 krijtvossen vormden na het tekenen het cijfer 800 en ontvingen vervolgens een oorkonde.

Illustratie p. 65:

Melvin Vanderstylen van Pretty Fly uit Sint-Niklaas werkte geheel belangeloos mee aan het opnemen van Krijtvossen via een drone boven de Grote Markt van Sint-Niklaas. Het was de eerste keer dat een drone opsteeg vanop het grootste markplein van Vlaanderen.

Verklaringen:

Tangram: Chinese puzzel bestaande uit zeven stukjes, de tans, die tezamen een vierkant vormen. Met deze stukken kan een groot aantal figuren gevormd worden. Volgens de regels van het spel moeten alle stukjes worden gebruikt. (Wikipedia)

Lestip:

Deel het Reynaertverhaal in een aantal stukken in en vertel het verhaal. De leerlingen maken in de klas hiervan een voorbereiding. Deze tekening wordt op de speelplaats in krijt uitgewerkt.

Reynaertgenootschap

Het Reynaertgenootschap bestudeert, documenteert en ontsluit de 'matière renardienne', dierenverhalen van vroeger tot nu, voor jong en oud, lokaal en internationaal, op zowel wetenschappelijk als vulgariserend niveau. Dit gebeurt o.a. door de uitgave van *Tiecelijn. Jaarboek van het Reynaertgenootschap*, de website www.reynaertgenootschap.be, een e-zine, een Facebookpagina en eigen uitgaven, de ondersteuning van tentoonstellingen, congressen, lezingen enzovoort. De werking is vooral gericht op studie en onderwijs. Het Reynaertgenootschap probeert ook initiatieven van derden te faciliteren. Het wil de motor zijn van een erfgoedgemeenschap die de middeleeuwse en moderne dierenverhalen, en breder, middeleeuwse en moderne literatuur en (beeldende) kunsten wil bestuderen. Op termijn wordt gestreefd naar een studie- en documentatiecentrum en/of museum in het Land van Reynaert. Het Reynaertgenootschap staat voor pluralisme, integriteit, samenwerkingsgezindheid en wetenschappelijke betrouwbaarheid. Kernwoorden zijn literatuur, niche, kwaliteit, verdieping, passie, vertellen, gemeenschapsvorming, digitalisering, creativiteit, cultuurtoerisme en vorming.

Verklaring van de zes geciteerde zegswijzen, onliners, spreuken ...

De vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken

Mettertijd verandert het aanzien, maar niet de aard van het dier/de mens. (Wikipedia)

Ook al is iemand oud, hij verliest zijn ware aard niet.

Als de vos de passie preekt, boer pas op uw ganzen

Een sluw persoon is altijd uit op gewin voor zichzelf: wie mooie praatjes verkoopt, wil je om de tuin leiden en/of materieel benadelen. (Wikipedia)

Als sluwe personen mooie praatjes verkopen, voeren ze wat in hun schild.

Men moet vossen met vossen vangen

Slimme personen vang je alleen door nog slimmer te zijn.

't Is kwaad oude vossen te vangen

Oude ervaren mensen laten zich niet zo snel beetnemen.

Twee vossen kunnen elkaar niet bedriegen

Twee slimme mensen maken elkaar niets wijs

Steelt de vos, dan steelt het vosje ook

Kinderen volgen de slechte voorbeelden van hun ouders

Bronnen: <https://spreekwoorden.nl> en Wikipedia

Colofon

Vossensprongen. Speuren naar Reynaert

Samenstelling: Rik van Daele, Yvan de Maesschalck en Hilde Reyniers

Teksten: Rik van Daele (p. 5, 20, 35, 42, 44, 46, 52, 55, 58, 63, 67), Marcel Ryssen (p. 7), Yvan de Maesschalck (p. 12, 14, 18, 28, 33, 36, 38, 48, 50), Paul Wackers (p. 15, 23, 24, 27, 30, 35), Carine Goossens (p. 41), Jan Lambin (p. 56), Joris Note (p. 61) en Hilde Reyniers (p. 64). Verwijzing naar de pagina's in *Vossensprongen*.

Foto's: Roa (cover), Rik van Daele (p. 39, 59), Gustave Drossens (p. 34, 45), Ludo Goossens (p. 40), Robert Dewilde (p. 53, 54), Melvin Vanderstylen (p. 64), Paul D'Eer (p. 65) en Joshua Geyer (cover)

Illustraties: Roa (cover), Gustave van de Woestyne (p. 3), Bernard Wierink (p. 4), Ilse Praet (p. 7-11), Georges Staes (p. 13), Wim de Cock (p. 15), Frank-Ivo van Damme (p. 17 – kalligrafie Joke van den Brandt, p. 37), Frans van Immerseel (p. 22), Jean van Riet (p. 25), Simo Hannula (p. 26), Theo van de Goor (p. 29), J. Kisseljova (p. 32), Wilhelm von Kaulbach (p. 43), Hedwig Pauwels (p. 44), Wim van Remortel (p. 51), Gerard Gaudaen (p. 57), Anita de Kerf-Jansen (p. 59) en David Audenaert/Vizid (p. 62)

Vormgeving: Christl Van den Broucke

Met dank aan: Peter Everaers, Paul Wackers en Luc Cocquyt (lectoren)

D/2017/6653/2

Reynaertgenootschap, Sint-Niklaas, 2017

Lees meer: <http://www.reynaertgenootschap.be/node/365>

V.U. Yvan de Maesschalck, Passtraat 243, 9100 Sint-Niklaas.

© vzw Reynaertgenootschap. Niets uit deze publicatie mag openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever streeft ernaar om de rechten betreffende de illustraties en teksten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.